

ПРЕДСТАВНИКИ РОДУ КОВНАЦЬКИХ І ЛУЦЬК: МІКРОІСТОРІЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ СТАРОДРУКОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

м. Київ

Історія Луцька складається не тільки з вагомих та значних суспільно-політичних подій, історії торговельно-економічного розвитку Волині, але й з окремих фактів значно меншого масштабу, які можуть давати матеріал для такого напряму в історіографії як мікроісторія і об'єктами якого стають епізоди з життя луччан, окремі події в історії міста, поодинокі випадки. Одним із фактографічних джерел для мікроісторії є стародруки, які у своїх провенієнціях та маргінальних записах несуть інформацію, часто відсутню в інших видах історичних джерел.

В історії Луцька добре відоме шляхетське прізвище Ковнацьких, яке пов'язане з Луцьким домініканським монастирем. Геральдично-генеалогічні видання подають відомості про кілька родів Ковнацьких, зокрема: герба Слеповрон, герба Сухековнати (Сухекомнати), герба Топор і герба Тромби. Генеалогіи виділяють ще одне групу Ковнацьких під умовною назвою «інші», в якій гербову приналежність не визначено, але окреслено географічні території [2, 32–40; 6, 353–355]. В цій групі названі, наприклад, «львівські, київські та волинські» Ковнацькі [5, 114–115]. У друкованих геральдично-генеалогічних джерелах не згадуються Іоанн Хреститель (Баптиста), Ігнацій та Антоній Ковнацькі, про яких йдеться у публікації. Через брак фактографічного матеріалу неможливо встановити ступінь спорідненості між собою цих трьох осіб. Найімовірніше, саме до волинських Ковнацьких належали названі представники цього роду. Біографічні відомості про Іоанна Хрестителя та Ігнація Ковнацьких подано у особовому складі волинських домініканських монастирів кінця XIV – середини XVIII ст. (Додаток К), укладеному на основі архівних джерел авторкою монографії Н. Сінкевич [1, 312–371].

Першим за хронологією представником роду Ковнацьких із Волині, про якого виявлено біографічні відомості у стародруках, є Іо-

анн Хреститель (Іоанн Баптиста) Ковнацький. Він склав професію у Луцькому домініканському монастирі 1642 р. 1648 р. прибув до монастиря у Неаполі, де отримав асигнатуру. Від березня 1657 р. обіймає посаду пріора Луцького домініканського монастиря, який бере активну участь у відновленні монастиря після бурхливих подій Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. На 1663 р. Іоанн Хреститель має ступінь магістра теології і є актуальним професором теології у Луцькому монастирі, промотором Розарію. (1, 319, 322). Згадка про те, що він був пріором Володимирського домініканського монастиря відсутня.

Примірник римського видання «*Martyrologium Juxta Ritum Sacri Ordinis Praedicatorum auctoritate apostolica approbatum reverendissimi Patris F. Ioannis Thomae De Rocaberti eiusdem Ordinis Generalis Magistri Iussu editum*». (Romae: Typis Nicolai Angeli Tinassij, 1673; 4°; НБУВ, ВСПВ: шифр In. 5600) з фонду відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського має три написи латинською мовою, які подають додаткову інформацію до біографії пріора Луцького домініканського монастиря Іоанна Хрестителя Ковнацького. Два написи зроблено на титульному аркуші, один – на його звороті. Записи повідомляють, що до обрання пріором Луцького монастиря Іоанн Хреститель Ковнацький обіймав посаду пріора Володимирського домініканського монастиря. Будучи обраний очільником Луцької обителі, він подарував на хори Володимирського монастиря названу книжку. Написи на титульному аркуші мають такий зміст: «*Ad usum R[evere]ndi Ad[mo]dum Patris / F[rat]ris Io[annis] B[aptis]tae Kownacki Ord[inis] Praed[icatorum] / Sacrae Theologiae Praesentat / Conventus Luceoriensis*»; «*Item A[dmodum] R[everendus] Pater Magister Prior Lu[ceoriensis] / Ioan[nes] B[aptista] Kownacki Pro Choro Con[ven]t[us] Wlodimir[iensis] / donavit*» («Для користування вельми достойного отця брата Іоанна Баптисти Ковнацького, члена Ордену проповідників, презентат[а] Священної Теології Луцького монастиря»; «Також достойний отець, магістер, луцький пріор Іоанн Баптиста Ковнацький для хору Володимирського монастиря дав»); «*Pro Choro Con[ven]tus Wlodimir[iensis]*» («Для хору Володимирського монастиря»). На звороті титульного

аркушу примірника вміщено напис із більш детальною інформацією: «A[dmodum] R[everendus] Pater Sacri Th[eologiae] Magister / F[rater] Ioannes B[aptist]ae Kownacki Ord[inis] Praedicatorum Prior / Wlod[imirie]n[sis]i[s]. Nunc Elect[us] et Confirmat[us] Luceori[ensis] / pro Choro Con[ven]t[us] Wlodim[iriensis] applicavib» («Вельми достойний магістр Святої Теології брат Іоанн Баптиста Ковнацький, член Ордену проповідників, пріор володимирський. Тепер обраний і висвячений [на пріора] Луцького [монастиря] для хору Володимирського монастиря подарував»).

Необхідно відзначити, що у згаданому списку ченців Луцького домініканського монастиря (Додаток К) фігурує ще один Іоанн Ковнацький. Під 1671 р. він – бакалавр теології, ординарний проповідник і магістр новіців (1, 325). На 19 люте 1671 р. він значиться бакалавром теології, обраним братією монастиря пріором (1, 326). На 1673 р. та 1674 р. Іоанн Ковнацький відмічений як пріор монастиря і презентат теології (1, 328). Кривні зв'язки обох Іоаннів залишаються не визначеними. Але вочевидь волинські Ковнацькі традиційно мали зв'язки з Луцьким домініканським монастирем.

Іншого характеру інформацію, пов'язану з особою Ігнація Ковнацького, теж пріора Луцького домініканського монастиря і автора відомої книги «Sparta Polska» (Zamoscia: Drukarnia Academicka, 1703. – 264 s.; 2°), подають стародруки, а саме, вони фіксують дані про розповсюдження та побутування його твору. Архівні документи подають такі факти біографії Ігнація Ковнацького. 1668 р. він склав професію у Луцькому домініканському монастирі. У 1670-х рр. навчався у Римі та Перуджі. 1678 р. отримав право позачергового складання лекторського іспиту, став бакалавром теології. Двічі обіймав посаду пріора у Луцькому монастирі. Був апостольським протонотарієм, проповідником і агіографом. Помер у Луцьку 1749 р. [1, 323]. Його книга «Sparta Polska», присвячена чудотворній іконі Луцької Богородиці та її коронації, вийшла друком у друкарні Замойської академії 1703 р. Меценаткою видання «Sparta Polska» була кн. Анна Катерина Любартовічівна Сангушківна Радивілова (1676–1746), канцлежина ВКЛ. Складова частина названого видання «Житіє Кароля Франка» присвячена її чоловікові, канцлеру ВКЛ Каролу Станіславу Радивілу (1669–1719). На титульному

аркуші видання зафіксовано такі посади автора: «Wikary Kontraty Wołyńskiej, pisarz Stolicy Apostolskiej». Видання прикрашають дві гравюри різця львівського гравера Казимира Андрія Недбаловича (С. А. Niedbałowicz): зображення чудотворної ікони Луцької Богородиці і зображення ченця Луцького домініканського монастиря Кароля Франка (†1620) [4, 199]. У стародруці є ще дві гербові гравюри: герб кн. А. К. Радивілової з Сангушків та герб К. С. Радивіла. Цілком можливо, що обидві ці гравюри виконані теж К. А. Недбаловичем.

Залишається невідомим наклад видання. За відомостями, які подає К. Естрайхер, його примірники до I світової війни зберігалися у бібліотеках Київського, Львівського та Варшавського університетів, Ягеллонській бібліотеці, у приватних книгозбірнях Красинських, Оссолінських, Чарторійських, Четвертинських та Тишкевичів у Дзікові, [3, 179–181].

Примірник бібліотеки Київського університету, найімовірніше походив із книгозбірні Кременецького єзуїтського колегіуму. Після касації Товариства Ісуса у 1773 р. колегіумна книгозбірня стала складовою бібліотеки Волинського ліцею у Кременці. В 1832–33 рр. у складі бібліотечного фонду Волинського ліцею вона переїхала до Києва, разом із ним влилася до бібліотеки Київського університету св. Володимира. В 1927–28 рр. у складі фундаментальної бібліотеки Університету була передана до Всенародної Бібліотеки України, тепер Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Цей повний примірник «Sparta Polska» тепер зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій у колекції «Бібліотека Кременецького єзуїтського колегіуму» (шифр: SJ 183). На титульному аркуші примірника є напис, який засвідчує його приналежність у минулому єзуїтській книгозбірні: «Residentiae Cremenecensis Societatis Jesu» («Кременецької резиденції Товариства Ісуса»).

Архівні документи говорять про те, що у XVIII ст. примірник «Sparta Polska» був у бібліотеці Вишневецького замку князів Вишневецьких – графів Мнішек (Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф. 250, оп. 2, спр. 18, арк. 11; спр. 30, арк. 17).

Третій представник роду Ковнацьких Антоній фігурує у записах на томах венеційського видання твору італійського теолога Антоніо Марія Боранга (Boranga) «*Institutiones theologico dogmatico canonico historico morales ...*» (Venetiis: Apud Simonem Occhi, 1766; 4°), виданого у 6 тт. (оправлено у трьох книгах), які походять із бібліотеки Бердичівського монастиря босих кармелітів (НБУВ, відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій: шифр Берд. 554). Провенієнційні записи повідомляють, що три книжки твору А. М. Боранга були куплені за 38 злотих кліриком Антонієм Ковнацьким. Вони були одержані у Луцьку в часи навчання у Семінарії під керівництвом глибоко шановного достойного пана Селецького луцького каноника замоївського актуального доктора філософії і ректора семінарії На форзаці першої книжки, яка об'єднує т. 1 і т. 2, є два записи: «*Reverendis Antonij Kownacki Liber. Clerici*» («Книжка достойного Антонія Ковнацького клірика»; напис закреслено) і «*R[everendis]. Adami Boguslawski Vicedecani et Canonici Luce[r?]iensis*» («Достойного Адама Богуславського, віцедекана і луцького каноника»). На форзаці третьої книжки, яка об'єднує т. 5 і т. 6, знаходиться більш інформативний запис: «*Ex Libris Utilis / Antoni Kownacki / que est Emptus Zll. 36 / Cujus libri sunt tres / Thommi / Dat[us] Luseoriae / Tempore Seminarj / sub Cura Perillustris R[everen]di D[omi]ni / Sielecki Canonici Luceori[ensis] / Doctori actualis Zamoyscen[sis] Phi[losophi]ae / et tui Seminarj Regentis*». («3 книжок Антонія Ковнацького, корисна, куплена за 36 злотих, ця книжка в трьох томах. Дана у Луцьку в часи [навчання у] Семінарії під керівництвом глибоко шановного достойного пана Селецького, луцького каноніка, замоївського актуального доктора філософії і ректора семінарії»). Можемо передбачити, що це сталося до 1774 р., коли книжку було придбано для Вишневецького монастиря босих кармелітів. Цей факт засвідчує наступний напис у стародруку: «*Hic Author emptus est sub Prioratu / A[dm]odo R[verendis] P[atris] N[ostri] / Raphaelis a SS. / Cornelio et Cypriano / pro C[on]ventu Visniovicen[sis] / Carmelit[arum] Discalceatorum / Anno D[omi]ni 1774*». («Цей автор [книжка цього автора] куплена в часи пріорства вельми достойного нашого отця Рафаїла від святих Корнелія і Кіпріана для Вишневецького монастиря босих кармелі-

Ілюстрація:

Ікона Луцької Богородиці з Луцького домініканського монастиря. Гравюра К. А. Недбаловича. Початок XVIII ст. З книги І. Ковнацького «Sparta Polska» (Замостья, 1703).

тів Року Божого 1774.»). Після закриття Вишневецького монастиря босих кармелітів у 1832 р. книжки його книгозбірні потрапили до бібліотеки Бердичівського монастиря босих кармелітів. Після закриття Бердичівського монастиря у 1866 р. монастирську бібліотеку було передано до бібліотеки Університету св. Володимира, у складі якої стародруки були передані до Всенародної Бібліотеки України у 1927 р. За провенієнційними даними у невизначений час книжки були у власності віце-декана та луцького каноника Адама Богуславського.

Представлені у повідомленні невідомі факти локального значення доповнюють історичні портрети пріорів Луцького домініканського монастиря та розширюють інформацію про рід Ковнацьких, який існував на теренах Волині.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. *Сінкевич Н.* Laudare, benedicere, praedicare. Домініканський орден на Волині в кінці XVI – на початку XIX ст. – Київ: Кайрос, 2009. – 408 с.
2. *Boniecki A.* Herbarz polski. – Warszawa, 1908. – Т. 12. – 400 s.
3. *Estreicher K.* Bibliografia polska. Stolecie XV–XVIII. – Kraków, 1905. – Т. 20. – 436, XXIII s.
4. *Rastawiecki E.* Słownik rytowników polskich w tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej pracujących. – W Poznaniu, 1886. – 311 s.
5. *Starykoń-Kasprzycki S. J., Dmowski M.* Polska encyklopedia szlachecka. – Warszawa, 1937. – Т. 7. – 380 s.
6. *Uruski S.* Rodzina: Herbarz polski. – Warszawa, 1910. – Т. 7. – 388 s.

